

УДК 340:347.95:34.037

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.29>

ІНСТИТУТ МАЛОЗНАЧНОСТІ СПРАВ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ ЯК ПЕРЕШКОДА ДЛЯ ЕФЕКТИВНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ТА ДОСТУПНОСТІ ПРАВОСУДДЯ

Бондаренко-Зелінська Н.Л.,*кандидат юридичних наук, доцент,**професор кафедри цивільного права та процесу**Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова*

ORCID: 0000-0002-8570-6920

e-mail: flaming_n@ukr.net

Бондаренко-Зелінська Н. Л. Інститут малозначності справ в цивільному судочинстві України як перешкода для ефективної реалізації принципів верховенства права та доступності правосуддя.

У статті здійснено аналіз інституту цивільного процесуального права — «малозначні справи». Метою статті є з'ясування того, чи є цей інститут цивільного процесуального права перешкодою у реалізації принципів верховенства права та доступності правосуддя. У ході дослідження проаналізовано практику ЄСПЛ, положення вітчизняного законодавства України та акти тлумачення Конституційного Суду України. Це дозволило проілюструвати відсутність єдності у розумінні не тільки сутності принципу верховенства права, а й змісту правової категорії «малозначні справи». Проаналізовано критерії для віднесення цивільних справ до категорії «малозначні»; визначено, що процесуальний закон виділяє три критерії віднесення справи до категорії малозначних: 1) пряма вказівка в законі (незалежно від ціни позову); 2) граничний показник ціни позову; 3) суддівський розсуд з врахуванням ціни позову. При аналізі цих критеріїв здійснено порівняльно-правову характеристику розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб у співвідношенні до розміру мінімальної заробітної плати. Поряд з аналізом практики ЄСПЛ, це дало підстави для висновків щодо того, що встановлення обмеження права на касаційне оскарження малозначних справ (за виключенням деяких винятків) загалом відповідає міжнародним стандартам розвитку судочинства та європейським рекомендаціям щодо запровадження та покращення функціонування систем і процедур оскарження по цивільних і господарських справах. При цьому було констатовано, що встановлені п.п. 1 та 5 ч. 6 ст. 19 ЦПК України цивільним процесуальним законодавством граничні показники ціни позову (сто та двісті п'ятдесят розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб) порушують розумний баланс між інтересами держави (щодо розванта-

ження судів й покращення функціонування систем і процедур оскарження в цивільних справах) та потребами захисту основних прав людини, зважаючи на майновий стан основних соціальних і демографічних груп населення України. І таке обмеження не є сумісним із положенням ст. 6 Європейської Конференції, оскільки немає розумного співвідношення пропорційності між використаними засобами та метою, яку прагнуть досягнути. Тому запропоновано переглянути граничні показники ціни позову та визначення її релевантного показника для кваліфікації справ як малозначні.

Ключові слова: суд, стандарти/принципи ЄС, верховенство права, доступність правосуддя, рівність сторін, малозначні справи, спрощене провадження, право на апеляційне та касаційне оскарження.

Bondarenko-Zelinska N.L. The institute of small cases in the civil procedure of Ukraine as an obstacle for the effective principles of the rule of law and the accessibility of justice.

The article is devoted to the analysis of the institute of civil procedural law — «minor cases». The purpose of the article is to find out whether this institution of civil procedural law an obstacle in the implementation of the principles of the rule of law and access to justice. In the course of the study, the practice of the ECtHR, the provisions of the domestic legislation of Ukraine and the acts of interpretation of the Constitutional Court of Ukraine were analysed. This made it possible to illustrate the lack of unity in understanding not only the essence of the principle of the rule of law, but also the content of the legal category «minor cases». The criteria for assigning civil cases to the «insignificant» category were analysed; it is determined that the procedural law identifies three criteria for classifying a case as insignificant: 1) a direct indication in the law (regardless of the price of the claim); 2) the marginal indicator of the price of the claim; 3) judicial discretion, taking

into account the price of the claim. When analysing these criteria, a comparative legal characterization of the size of the living wage for able-bodied persons in relation to the size of the minimum wage was carried out. Along with the analysis of the practice of the ECtHR, this gave grounds for the conclusion that the establishment of the limitation of the right to cassation appeal of minor cases (with the exception of some exceptions) generally corresponds to international standards of judicial development and European recommendations on the introduction and improvement of the functioning of systems and procedures of appeal in civil and economic affairs. At the same time, it was established that clauses 1 and 5, part 6 of Art. 19 of the Code of Civil Procedure of Ukraine by the civil procedural legislation, the limit indicators of the price of the claim (one hundred and two hundred and fifty amounts of the subsistence minimum for able-bodied persons) violate a reasonable balance between the interests of the state (regarding the relief of the courts and the improvement of the functioning of systems and procedures of appeal in civil cases) and the needs of the protection of fundamental rights person, taking into account the property status of the main social and demographic groups of the population of Ukraine. And such a restriction is not compatible with the clause of Art. 6 of the European Conference, as there is no reasonable relationship of proportionality between the means used and the goal they are trying to achieve. Therefore, it is proposed to revise the marginal indicators of the price of the claim and the definition of its relevant indicator for the qualification of cases as insignificant.

Key words: court, EU standards/principles, rule of law, access to justice, equality of parties, minor cases, simplified proceedings, right to appeal and cassation appeal.

Постановка проблеми. Реформування національного механізму захисту прав особи потребує врахування загальносвітових та європейських тенденцій правотворчості та найкращих практик правозастосування. Зокрема однією з основоположних цінностей ЄС та фундаментальних принципів сучасного механізму захисту прав особи є верховенство права¹ [2, р. 204; 3; 4, с. 5]. Серед прав, що найочевидніше пов'язані з верховенством права, особливе місце належить праву на доступ до правосуддя [4, р. 21]. Адже тільки повний доступ до правосуддя забезпечує ефективну взаємодію між громадянами та системою правосуддя [5, р. 21] та, оскільки потенціал верховенства права повинен визначатися не тільки тим, як воно втілюється в законах, інсти-

туціях або політиках чи процедурах, але й його результативністю, реальною ситуацією на місцях [6, р. 9].

Впроваджуючи частину реформ, законодавець в 2017 році в новій реакції Цивільного процесуального кодексу України (далі — ЦПК України), запровадив низку новел покликаних серед іншого сприяти оперативності та доступності правосуддя. Серед них особливу увагу привертає новий процесуальний інститут — малозначні справи.

Аналіз наукових джерел. Попри новизну інституту малозначних справ в судочинстві України, було б невірним стверджувати, що означена проблематика є новою для світової юридичної доктрини [7, р. 590, 593; 8; 9, р. 957; 10]. Серед найбільш вагомих вітчизняних досліджень слід згадати праці таких авторів як К.А. Алексанян, К.В. Гусаров, Т.А. Діброва, І.О. Ізарова, Д.А. Король, Д.Д. Луспеник, В.Ю. Мамницький, Н.Ю. Сакара, О.І. Попов, Ю.Д. Притика та інші. Утім остаточної позиції щодо сутності та критеріїв виміру «малозначності» досі не напрацьовано; питання ефективного застосування цього процесуального інституту під час судочинства в конкретних цивільних справах залишається невирішеним та потребує свого осмислення з метою створення теоретичного підґрунтя для майбутніх ефективних змін.

Виклад матеріалу дослідження. Запроваджуючи інститут «малозначних справ» як один з «процесуальних фільтрів» [11–14], покликаний усунути перешкоди для належного функціонування цивільного судочинства та розвантажити суди касаційної інстанції як «суду права», законодавець визначив: критерії, які визначають віднесення тієї чи іншої судової справи до категорії «малозначні»; особливу процедуру здійснення правосуддя в цих справах (в порядку так званого «спрощеного провадження»); звужив юрисдикцію суду в досліджуваній категорії справ до двох інстанцій (першої та апеляційної). З огляду на це постановою питання наскільки виправданими є такий підхід та чи не є обмеження можливості ініціювання касаційного перегляду судових актів у малозначних справах бар'єром для доступності правосуддя, а отже порушенням верховенства права.

Метою цієї статті є визначення відповідності запровадженого в 2017 році інституту малозначних справ в цивільному судочинстві принципам верховенства права та доступності правосуддя як фундаментальним засадам сучасного механізму захисту прав особи.

Верховенство права знайшло своє закріплення в ч. 1 ст. 8, ч. 1, ст. 129 Конституції України.

¹ Наразі не сформульовано офіційної дефініції верховенства права. Основним документом, який дає більш менш чітке розуміння змісту цієї фундаментальної засади вважається висновок Венеційської комісії [1, п. 60].

Ці та інші положення Основного закону (ст.ст. 3, 9, 21, 55) у взаємозв'язку п. 1 ст. 6, ст. 14 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — ЄКПЛ), ст.ст. 1, 2, 7 10 Загальної декларації прав людини, ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права передбачають, що правосуддя в т.ч. в цивільних справах повинно бути доступним, ефективним, недискримінаційним та справедливим.

Як вбачається з практики Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ), яка є джерелом права в Україні, щоб бути ефективним, засіб захисту має бути незалежним від будь-якої дискреційної дії державних органів та доступним для тих, кого він стосується (п.п. 52, 59 Рішення від 06 вересня 2005 р. у справі «Гурепка проти України» (*Gurepka v. Ukraine*), заява № 61406/00). Вимогу рівності сторін ЄСПЛ закріпив у своїй практиці у розумінні справедливого балансу між сторонами. У судових процесах, пов'язаних із протилежними приватними інтересами, ця рівність означає, що кожній стороні повинна бути надана розумна можливість представити свою справу — за умов, які не ставлять її в суттєво невігідне становище порівняно з опонентом (пункт 44 Рішення від 09 грудня 1994 р. у справі «Стрен Грік Рифайнеріз і Стратіс Андреадіс проти Греції» (*Stran Greek Refineries and Stratis Andreadis v. Greece*), заява № 13427/87). Більше того, ЄСПЛ наголосив, що покладання на одну з сторін непропорційного тягара є неприйнятним (п. 57 Рішення від 11 липня 2002 р. у справі «Гоч проти Туреччини» (*Göç v. Turkey*), заява № 36590/97).

Також важливою складовою верховенства права та доступності правосуддя є принцип юридичної визначеності, який серед іншого передбачає необхідність дотримання до принципу остаточності рішень суду (*res judicata*), згідно з яким у разі остаточного вирішення спору судами їхнє рішення, що набрало законної сили, не може ставитися під сумнів (п. 61 Рішення від 28 жовтня 1999 р. у справі «Брумареску проти Румунії» (*Brumarescu v. Romania*), заява № 28342/95).

Цей принцип визначає, що жодна зі сторін не має права вимагати перегляду остаточного та обов'язкового акту суду тільки тому, що вона прагне домогтися нового слухання справи та її нового вирішення. Повноваження вищих судових органів щодо перегляду мають реалізовуватись не для здійснення нового судового розгляду, а задля виправлення судових помилок та недоліків судочинства (п. 62 Рішення від 28 жовтня 1999 р. у справі «Брумареску проти Румунії» (*Brumarescu v. Romania*), заява № 28342/95; п. 33 Рішення від 19 лютого 2009 р. у справі «Христов проти України» (*Hristov v. Ukraine*), заява 24465/04; п.п. 40, 41 Рішення від 03 квітня

2008 р. у справі «Пономарьов проти України» (*Polonaryov v. Ukraine*), заява № 3236/03).

Судові системи, які характеризуються процедурою оскарження (протесту) і, отже, ризиком неодноразового скасування остаточних рішень, як такі несумісні з принципом правової визначеності (п. 77 Рішення від 25 липня 2002 р. у справі «Совтрансавто-Холдинг проти України» (*Sovtransavto Holding v. Ukraine*), заява № 48553/99). Відхід від цього принципу можливий, проте лише у випадках, коли цього вимагають відповідні обставини істотного і переконливого характеру (п. 52 Рішення від 24 липня 2003 р. «Рябих проти Росії» (*Ryabikh v. Russia*), заява № 52854/39).

При цьому ЄСПЛ звертає увагу, що право на доступ до суду не є абсолютним та може підлягати обмеженням, воно за своєю природою потребує такого регулювання з боку держави, яке може змінюватися в часі та місці відповідно до потреб і ресурсів громади та окремих осіб. Втім, такі обмеження дозволені непрямо. Більше того, застосовані обмеження не повинні обмежувати або зменшувати доступ, наданий особі, таким чином або до такої міри, щоб порушити саму суть права. Крім того, якщо обмеження не переслідує законну мету та якщо немає розумного співвідношення пропорційності між використаними засобами та метою, яку прагнуть досягти, таке обмеження не буде сумісним із положеннями ч. 1 ст. 6 ЄКПЛ (п. 57 Рішення від 28 травня 1985 р. у справі «Ашингдейн проти Сполученого Королівства» (*Ashingdane v. the United Kingdom*), заява № 8225/78). Це ж стосується обмеження, встановленого національним законодавством щодо права на оскарження (п. 2 Рішення від 27 квітня 2000 р. у справі «Арман Хазер проти Швейцарії» (*Arman HASE contre la Suisse*); п. 96 Рішення від 13 лютого 2001 р. у справі «Кромбах проти Франції» (*Krombach v. France*), заява № 29731/96).

Утім ЄСПЛ нагадав, що п. 1 ст. 6 ЄКПЛ не примушує держави до створення апеляційних чи касаційних судів. Проте там, де ці суди існують, гарантії, передбачені ст. 6 Конвенції, повинні дотримуватися, *inter alia*, шляхом здійснення ефективного доступу до судів таким чином, щоб сторони могли отримати рішення щодо їх «громадянських прав та обов'язків» (п. 65 Рішення від 11 жовтня 2001 р. у справі «Гофман проти Німеччини» (*Hoffmann v. German*), заява № 34045/96).

Так само жодне положення Конвенції не вимагає від держави надання особам, які перебувають під її юрисдикцією, можливості апелювання¹ до вищої судової інстанції (в Україні це Верховний Суд). Однак, якщо держава передбачає таку можливість, вона має право встановити умови для такого звернення. Коли Верховний Суд під

¹ У розумінні «оскарження».

час попереднього розгляду справи визначає, чи були виконані умови, необхідні для надання дозволу на апеляцію, спосіб застосування цього положення повинен залежати від особливостей відповідного провадження (п. 1 Рішення від 12 черня 2006 р. «*Степенська проти України*» (*Stepenska v. Ukraine*), заява № 24079/02).

Інакше кажучи, для забезпечення верховенства права та доступності правосуддя, серед іншого, повинно бути забезпечено рівність усіх без винятку учасників судочинства перед законом і судом та можливість апеляційного та, у визначених законом випадках — касаційного оскарження актів правосуддя.

Невипадково в своїх рішеннях щодо офіційного тлумачення норм Основного Закону Конституційний Суд України (далі — КСУ), підкреслює, що гарантована КУ рівність усіх людей в їх правах і свободах означає необхідність забезпечення їм рівних правових можливостей як матеріального, так і процесуального характеру для реалізації однакових за змістом та обсягом прав і свобод. Право на доступ до правосуддя охоплює можливість особи ініціювати судовий розгляд та брати безпосередню участь у судовому процесі і ніхто не може бути обмежений у такому праві або позбавлений його [15].

Конституційне право на оскарження гарантовано кожному. А обмеження можливості апеляційного та касаційного оскарження рішення суду, хоча і допускається, проте не може бути свавільним та несправедливим. Таке обмеження має встановлюватися виключно Конституцією та законами України; переслідувати легітимну мету; бути обумовленим суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційним та обґрунтованим [16; 17; 18, § 9 п. 2.1, § 3 п. 2.2].

З огляду на вищевказане, можна констатувати, що доступність правосуддя, як складова верховенства права, гарантується через можливість особи ініціювати судовий розгляд та брати безпосередню участь у судовому процесі, та неможливості безпідставного позбавлення чи обмеження такого права з дискримінаційних підстав.

Доступність правосуддя, на нашу думку, повинна визначатися через сукупний аналіз дотримання інших принципів, серед яких принципи рівності сторін та можливості оскарження судових актів на всіх етапах судочинства.

Питання про дотримання або порушення принципу рівності сторін залежить не від змісту остаточного судового акту у справі (чи є він законним та обґрунтованим, чи ні), а від того чи було сторонам надано достатньо можливостей (як матеріально-правового, так і процесуального характеру) представити свою позицію у справі та оскаржувати аргументи опонента, які вони вважають неправдивими за умов, які не ставлять одну з сторін у край не вигідне становище порів-

няно з іншою. Якщо певні дискримінаційні моменти мають місце в суді першої інстанції, виправити ситуацію вбачається можливим на наступних етапах судового провадження. Тому, реалізація принципу забезпечення права на апеляційний перегляд справи та, у визначених законом випадках — на касаційне оскарження судового рішення є однією з важливих гарантій здійснення права на ефективні засоби юридичного захисту.

Водночас, зважаючи на зміст принципу остаточності рішень суду, можливість оскарження актів суду в апеляційному та касаційному порядку може бути обмежена. При цьому, якщо в державі функціонують апеляційні та/або касаційні інстанції, обмеження доступу до них можливе лише у виняткових випадках з обов'язковим дотриманням конституційних норм і принципів. Встановлюючи обмеження права на апеляційне та касаційне оскарження судових рішень, законодавець повинен керуватися такою складовою принципу верховенства права як пропорційність. І таке обмеження повинно бути суспільно необхідним та не посягати на «саму суть права».

В контексті нашого дослідження, зосередимо увагу на положенні ч. 3 ст. 389 ЦПК України, якою передбачено, що не підлягають касаційному оскарженню, за винятком окремих випадків визначених цим кодексом, судові акти у малозначних справах.

За результатами аналізу змісту ЦПК України, зокрема ч. 6 ст. 19, ч. 4 ст. 274 ЦПК України, малозначними справами, за виключенням винятків встановлених ЦПК України, є: справи, в яких ціна позову є меншою за сто розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; справи незначної складності ціна позову в яких становить від ста до двохсот п'ятдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, якщо вони будуть визнані такими судом; справи про захист прав споживачів, з ціною позову не більше двохсот п'ятдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, а також незалежно від ціни позову справи про стягнення аліментів, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення, якщо такі вимоги не пов'язані із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства) та про розірвання шлюбу.

Тобто, процесуальний закон виділяє три критерії за якими ту чи іншу справу може бути віднесено до категорії малозначних:

- 1) пряма вказівка в законі (незалежно від ціни позову);
- 2) граничний показник ціни позову;
- 3) суддівський розсуд з врахуванням ціни позову.

Якщо говорити про перший критерій, то не зовсім зрозумілими є мотиви, з яких законодавець

називає «малозначними» справи, пов'язані із ключовими питаннями існування сім'ї (однієї з найважливіших соціальних цінностей) та виконання батьківських та інших обов'язків щодо утримання соціально-вразливих верств населення.

Нівелювання значення даних категорій справ, на нашу думку, є помилковим. Та, не вдаючись в дискусію з цього приводу, відзначимо, що в контексті нашого дослідження, віднесення цих категорій справ до малозначних не перешкоджає праву на касаційне оскарження, зважаючи на зміст п. «в» ч. 3 ст. 389 ЦПК України. Вказана норма передбачає можливість оскарження судових актів у малозначних справах, якщо вони права становлять значний суспільний інтерес або мають виняткове значення для учасника справи, який подає касаційну скаргу. В аліментних справах та справах про розлучення в більшості випадків таке виняткове значення носить очевидний характер.

Натомість, якщо проаналізувати другий і третій критерії, які пов'язані з граничним розміром ціни позову (сто або двісті п'ятдесят розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (далі — ПМПО), то спостерігається зовсім інша ситуація.

Відповідно до ст.ст. 7 та 8 Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» [20] з 01 січня 2024 р. розмір ПМПО встановлено — 3028 грн, а мінімальна заробітна плата у місячному та погодинному розмірі становить 7100 грн та 42,6 грн відповідно¹.

Тобто, сто розмірів ПМПО станом на 01 січня 2024 р. становить 302800 грн, а поріг у двісті п'ятдесят розмірів ПМПО відповідно — 757 000 грн.

Як вбачається із змісту пункту 1 Методики визначення прожиткового мінімуму [21], останній встановлюється з орієнтиром на основні соціальні і демографічні групи населення в Україні. Тобто, встановлений станом на 01 січня 2024 року розмір витрат на одну працездатну особу державою визначається таким, що є мінімальним для більшості працездатних осіб, з огляду на нього і визначається розмір мінімальної заробітної плати.

Відповідно мінімальний розмір річного доходу такої особи, при помісячному отриманні заробітної плати, становить 85 200 грн (близько двадцяти восьми розмірів ПМПО), натомість показник мінімальних річних витрат державою визначається на рівні 12 розмірів ПМПО (наразі це 36336 грн).

За таких умов для того, щоб накопичити кошти, у розмірі визначеному в ст. 19 ЦПК України, основним соціальним і демографічним групам населення в нашій країні потрібно в від трьох і більше років.

Для порівняння можна навести положення частини першої ст. 2 Регламенту (ЄС) № 861/2007 Європейського Парламенту та Ради Європи від 11 липня 2007 р., що встановлює Європейську процедуру дрібних/малих позовів [19], які для транскордонних цивільних і комерційних справ встановили менший поріг малозначності справ — 2 000 євро (що наразі еквівалентно сумі більш ніж 80 000 грн). І це при тому, що мінімальні доходи в країнах ЄС значно вищі, ніж в Україні. І для громадян більшості країн ЄС вказана сума становить мінімальний дохід не більш ніж за три місяці [22; 23].

А якщо врахувати, що в умовах активної фази російсько-української війни кількість осіб, для яких встановлена державою мінімальна заробітна плата є основним доходом, значно зросла. То стає очевидним, що для основних соціальних і демографічних груп населення України, поріг малозначності справ є неспівмірним.

З огляду на це на практиці непоодинокими є ситуації, коли зважаючи на власний фінансовий стан, ініціатори судового процесу занижують розмір своїх вимог, зважаючи на неспроможність сплатити судовий збір, який відповідно до Закону України «Про судовий збір» [24] обраховуються у відсотковому співвідношенні від ціни позову. Так, наприклад, розмір судового збору у справі за позовом про поділ майна подружжя, вартість якого є більшою за двісті п'ятдесят розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб становитиме суму 7570,00 грн, що перевищує розмір мінімальної заробітної плати. В такому випадку, особа з низькими майновими статками (яка отримує мінімальну заробітну плату) з високою долею ймовірності змушена буде зменшити розмір позовних вимог до суми, яка буде менше тої яку вона спроможна сплатити. А у випадку зменшення ціни позову в наведеній ситуації, зважаючи на чинний зміст п.п. 1, 5 ч. 6 ст. 19 ЦПК України, така справа переходить до потенційно малозначних.

Тобто, в одній і тій же категорії справ з потенційно співрозмірними вимогами особи з різними майновими статками матимуть різні можливості щодо здійснення права на судовий захист та права на оскарження судового акту.

У той же час, встановлення обмеження права на касаційне оскарження малозначних справ (за виключенням деяких винятків) загалом відповідає міжнародним стандартам розвитку судочинства та європейським рекомендаціям щодо запровадження та покращення функціонування систем і процедур оскарження по цивільних і господарських справах. Однойменна Рекомендація R (95) 5 Комітету Міністрів Ради Європи від 07.02.1995 р. рекомендує державам-учасницям

¹ Про розмір пенсій навіть сумно згадувати

розглянути можливість виключення з права на оскарження ряд категорій справ, серед яких і щодо позовних вимог на невеликі суми (п. 2 ч. 1 ст. 3).

Утім, встановлене цивільним процесуальним законодавством України обмеження не є сумісним із положенням ч. 1 ст. ЄКПЛ, оскільки немає розумного співвідношення пропорційності між використаними засобами та метою, яку прагнуть досягти.

Закріплення в п.п. 1 та 5 ч. 6 ст. 19 ЦПК України неспівмірних граничних показників ціни позову (сто та двісті п'ятдесят розмірів ПМПО) порушує розумний баланс між інтересом держави (щодо розвантаження судів й покращення функціонування систем і процедур оскарження в цивільних справах) та потребами захисту основних прав людини, зважаючи майновий стан основних соціальних і демографічних груп населення України. Тобто у взаємозв'язку з положенням п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК України норми п.п. 1, 5 ч. 6 ст. 19 ЦПК України обмежують обсяг прав людини на оскарження судового рішення за майновою ознакою, що не тільки обмежує право на доступ до ефективних способів захисту, а є порушенням принципу рівності сторін.

Більше того, чинну редакцію ЦПК України було прийнято в 2017 році після Конституції України, Європейської конвенції з прав людини та інших міжнародних актів, що стали складовою вітчизняного законодавства. Це обумовлює питання про відповідність положення п.п. 1, 5 ч. 6 ст. 19 ЦПК України ч. 3 ст. 22 Конституції України, відповідно до якої «при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод».

Вбачається, що закріплення неспівмірного порогу ціни позову, як критерію малозначності справ, може бути кваліфіковано як звуження змісту та обсягу права на оскарження судових актів порівняно з тими ж правами і свободами учасників судового процесу, що існували в попередній редакції Кодексу 2004 року. А це є порушенням ч. 1 ст. 55, ст. 64 Конституції України.

З огляду на вищевказане, можна констатувати, що граничний розмір ціни позову, встановлений чинним цивільним процесуальним законодавством України, як критерій віднесення цивільної справи до «малозначних», є неспіввісним та таким, що в сукупності з існуючим порядком касаційного оскарження порушує принципи верховенства, доступності правосуддя, рівності сторін. Внаслідок цього питання визначення релевантного розміру граничних показників ціни позову для кваліфікації справ як малозначні, потребує окремого ґрунтованого доктринального дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Верховенство права: доповідь, схвалена Венеційською комісією на 86-му пленарному засіданні (м. Венеція, 25-26.03.2011 р.) URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/CDL_AD_2011_003_rev_2011_04_04.pdf.
2. Fundamental Rights Report 2018. Chapter 8: Access to justice and Rightscrime victims. URL: <https://fra.europa.eu/en/publication/2018/fundamental-rights-report-2018>.
3. Договір про заснування Європейської Спільноти (консолідована версія станом на 01 січня 2005 р.) від 25.03.1957 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017.
4. Мірило верховенства права (правовладдя) національного рівня: практика України (Rule of law Checklist at national level: case of Ukraine) / за заг. ред. М. Козюбри. Київ : Центр дослідження проблем верховенства права та його втілення в національну практику України Національного університету «Києво-Могилянська академія», 2020. 144 с.
5. Effective Access to Justice, Brussels 2017, Section 3.1. Definition of the concept of effective access to justice. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/596818/IPOL_STU\(2017\)596818_E.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/596818/IPOL_STU(2017)596818_E.pdf).
6. Promoting the rule of law in the European Union: FRA SYMPOSIUM REPORT. 4th Annual FRA Symposium Vienna, 7 June 2013. URL: <https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2013-4th-annual-symposium-report.pdf>.
7. Alexander Domanskis Small Claims Courts: An Overview and Recommendation. *University of Michigan Journal of Law Reform* 1976. Vol. 9. p. 590-619. URL: <https://repository.law.umich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2216&context=mjlr>.
8. Steele Eric H. The Historical Context of Small Claims Courts. *American Bar Foundation Research Journal*. Vol. 6, Is. 2, Spring 1981, p. 293-376. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/american-bar-foundation-researchjournal/article/abs/historical-context-of-small-claims-courts/964009D31E375C6CC79D6D31A-3D06EF2>.
9. Silvestri Elisabetta. Small Claims and Procedural Simplification: Evidence from Selected EU Legal Systems. *Access to justice in eastern europe*, 2018 IS. 1. p. 6-14. URL: https://ajee-journal.com/upload/attaches/att_1549826115.pdf.
10. Ricardo Lillo. Access to justice and small

- claims courts: supporting latin american civil reforms through empirical research in los angeles county, *California Revista Chilena de Derecho*. Vol. 43, Núm. 3, diciembre, 2016, pp. 955–986. URL: <https://www.re-dalyc.org/articulo.oa?id=177049708008>.
11. Глущенко С. Касаційні фільтри — обмеження доступу до суду чи процесуальна економія? URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/105392-kasatsiyne-filtri-obmezheniya-dostupu-do-sudu-chi-protse-sualnaekonomiya>.
  12. Луспенник Д. Касаційні фільтри у цивільних справах: проблемні питання судового правотлумачення та правозастосування. *Судово-юридична газета*. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/954084>.
  13. Попов О. І. Малозначність справи, як процесуальний фільтр доступу до суду касаційної інстанції: окремі питання судової практики. Зб. наук. пр. учасн. Міжн. наук.-практ. конф. С. 134–147 URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/14830/Popov_maloznachnist_spravy_yak_protse-sualnyi_filtr_dostupu.pdf.
  14. Гулько Б. Малозначні справи у практиці Верховного Суду. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/116476-maloznachni-spravi-u-praktitsiverkhovnogo-sudu-a6167e>.
  15. Рішення Конституційного Суду України від 12.04.2012 р. у справі № 9-рп/2012 за конституційним зверненням громадянина Трояна Антона Павловича щодо офіційного тлумачення положень статті 24 Конституції України (справа про рівність сторін судового процесу) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-12#Text>.
  16. Рішення Конституційного Суду України від 25.11.1997 р. у справі № 6-зп за конституційним зверненням громадянки Дзюби Галини Павлівни щодо офіційного тлумачення частини другої статті 55 Конституції України та статті 248-2 Цивільного процесуального кодексу України (справа громадянки Дзюби Г. П. щодо права на оскарження в суді неправомірних дій посадової особи). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-97#Text>.
  17. Рішення Конституційного Суду України від 14.12.2011 р. у справі № 19-рп/2011 за конституційним зверненням громадянина Осетрова Сергія Володимировича щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 55 Конституції України, частини другої статті 2, пункту 2 частини третьої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України, частини третьої статті 110, частини другої статті 236 Кримінально-процесуального кодексу України та конституційним поданням Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ щодо офіційного тлумачення положень статей 97, 110, 234, 236 Кримінально-процесуального кодексу України, статей 3, 4, 17 Кодексу адміністративного судочинства України в аспекті статті 55 Конституції України (справа про оскарження бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо заяв про злочини) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-11#Text>.
  18. Рішення Конституційного Суду України від 08.04.2015 р. у справі № 3-рп/2015 за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 171 Кодексу адміністративного судочинства України. URL: <https://ccu.gov.ua/docs/679>.
  19. Regulation (EC) No 861/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 establishing a European Small Claims Procedure. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX-%3A32007R0861>.
  20. Про державний бюджет на 2024 рік: Закон України від 09.11.2023 р. № 3460-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text>.
  21. Про затвердження Методики визначення прожиткового мінімуму: наказ Наказу Міністерства соціальної політики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державної служби статистики України від 03.02.2017 № 178/147/31. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0281-17#n18>.
  22. Мінімальна зарплата в країнах ЄС станом на 01 січня 2023 року: дані Євростату. URL: <http://businessua.com/robot/82699minimalna-zarplata-v-krainah-es-standom-na-1-sichnya-2023-roku-dani-evrostatu.html>.
  23. Розміри заробітної плати в Європі <https://migrant.biz.ua/dovidkova/emigracia/zarplata-v-ievropi.html>.
  24. Про судовий збір: Закон України від 08.07.2011 р. № 3674-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text>.